

מקור:

לגדול עם הטלוויזיה: המסך הקטן בחייהם של ילדים ובני נוער, כרך 1

מאת דפנה למיש

4.2

Copyrighted image

הבניית המציאות החברתית

הדיון האקדמי בהבניית המציאות אינו מתמקד רק בהבניה מגדרית, אלא גם בהבניית המציאות החברתית של צופים צעירים: כיצד מעצבת תמונת העולם המוצגת בטלוויזיה את האופן שבו תופסים צעירים את עולם המבוגרים, את יחסי הכוח בו, את הערכים הדומיננטיים המתווים את קיומו ואת מקומם האישי בו? נפנה לדון בסוגיות אלה.

4.2.1 טלוויזיה ו"העולם האכזר"

השערת הטיפוח מזוהה יותר מכל תחום אחר עם שאלת האלימות בטלוויזיה, שנידונה בהרחבה רבה ביחידה 3. על-פי תפיסה זו, אלימות מייצגת תמונה חברתית מורכבת, שמטרתה בדרך כלל להפגין כוח ושליטה. האלימות הסימבולית בטלוויזיה מדגימה זאת בדרך המוצגת כמבדרת ונטולת השלכות מכאיבות. הטלוויזיה נוטה לחזק ולטפח את התפיסה המסורתית של חלוקת הכוח בעולם הסימבולי והמציאותי גם יחד – השליטה של הגבר הלבן בחברה. היא מלמדת אותנו, "מי יכול להתחמק מעונש", על מה וממי, אילו מקומות בטוחים ואילו מסוכנים, ומה הם הסיכויים של הפרט להיתקל באלימות או להפוך לקרבן שלה. התומכים בתפיסה זו מניחים כי מה שנלמד מהאלימות בטלוויזיה הוא פחד, איום, חוסר אמון ותחושת פגיעות (Gerbner & Gross, 1976).

המחקרים שנעשו ברוח זו, מדדו תגובות למדד שאותו כינו "מדד העולם האכזר" (mean world index) ובו שאלות כגון:

- האם לדעתך אנשים מנסים בדרך כלל לסייע, או שהם רק דואגים לעצמם?
- האם לדעתך רוב האנשים מנסים לנצל אותך אם רק יש להם הזדמנות, או שהם מנסים להיות הגונים?
- האם היית אומר/ת, כללית, שאפשר לתת אמון ברוב האנשים או שאי-אפשר להחמיר יותר על המידה?

במדד נכללו גם שאלות המתייחסות למצב הרוח הכללי ולמידת הניכור, באמצעות הבעת הזדהות עם אמירות כגון:

- למרות מה שאנשים מסוימים טוענים, מצבו של האדם הממוצע הולך ונעשה גרוע יותר, ולא משתפר.
- אין זה הוגן להביא ילד לעולם במצב הדברים כפי שהוא נראה לעתיד הקרוב.
- מרבית ממלאי התפקידים הציבוריים אדישים לבעיותיו של האדם הממוצע.

נגסי סיניורלי (Signorielli, 1990), בסכמה את גוף הידע המצטבר במחקרים אלה, טוענת כי עבור מרבית האוכלוסיות הנחקרות, אלה שצופים יותר בטלוויזיה נוטים יותר להביע תחושות של חיים בעולם אכזר ומסוכן ועמדות של חוסר אמון, ניכור ודיכאון. לטענתה, יש לכך השלכות מרחיקות לכת, שכן אנשים מפותחים יותר הם תלויים יותר, קל יותר לתמרן אותם ולשלוט עליהם, ואפשר לשכנעם בקלות רבה יותר לאחוז בעמדות פוליטיות ודתיות נוקשות וכוחניות לפתרון הבעיות החברתיות, מתוך תקווה שכך יופחתו חרדותיהם.

חוקרים נוספים בארה"ב מצאו כי חשיפה ממושכת לאלימות יכולה להוביל לקהות חושים רגשית כלפי אלימות בעולם המציאותי וכלפי קרבתותיה, חו בתורה, יכולה לעודד נקיטת עמדות המקלות ראש במשמעותה של התנהגות אלימה כלפי אחרים וכן צמצום בנכונות לסייע לקרבן של אלימות (Donnerstein, Slaby & Eron, 1994). במשך הזמן, אפילו אותם צופים המגיבים תחילה בחרדה כלפי אלימות בטלוויזיה, מתרגלים אליה בהדרגה ונעשים נינוחים יותר בצפייה בה, כך שהם מעריכים פעולות אלימות כפחות קיצוניות ויותר רצוניות. ההנחה היא כי הקהית חושים היא תהליך מתמשך המשפיע על כל הצופים לאורך זמן (Wilson et al., 1996).

Copyrighted image

סרטים מצוירים כמו פופאי המלח מציגים כדרך חיים שגרתית אלימות שאין לה השלכות משמעותיות לא לתוקף ולא לקרבן.

שאלה

השוו טיעונים אלה עם הטענות לגבי השפעתה של פורנוגרפיה על היחס כלפי אלימות מינית. מה הן הנחות היסוד המשותפות ומהו הדמיון במסקנות?

למרבה התמיהה, מעט מאוד מחקרים ניסו לבדוק את השערת "העולם האכזר" בקרב צופים צעירים, מעבר לסוגיית הפחד, שנידונה ביחידה 3. כמה מחקרים ניסו חלקית להתמודד עם תפיסה זו. באנגליה נבדק הקשר בין תפיסות לגבי מידת הסיכוי שאירועים מסוגים שונים יקרו לנחקרים לבין הצפייה בטלוויזיה (Wober, 1990). ילדים בני 5-12 נשאלו לגבי הסיכוי שמשוה בעל ערך ייגנב להם, שהם ייפגעו במקרה בקטטת רחוב, שיתקלו בעכביש ענק בחדר האמבטיה שלהם וכדומה. הממצאים הציגו תמונה מורכבת. לא נמצא מערך שיטתי של קשרים בין צפייה כללית בטלוויזיה ובין מדדי תפיסות שונות: סוגי צפייה שונים נמצאו קשורים בדרכים שונות. לדוגמה, צפייה כבדה בספורט נמצאה קשורה להבעת אומץ במקרים של התנסויות פיזיות (למשל בעת קבלת זריקה). גם צפייה כבדה בסרטים ותוכניות למבוגרים נמצאה קשורה להבעת נכונות להתנהגות המביעה אומץ פיזי (אם כי לאימפולסי אומץ חברתיים, כגון ערעור על נורמות חברתיות או הבעת חולשה בפומבי). יתרה מזו, לא נמצאו סימוכין להשערת "העולם האכזר" בהקשר לאותן סוגות מרכזיות בדיון, כדוגמת סרטים וסדרות פעולה.

אנו רואים כי אופן הפענוח של התכנים הטלוויזיוניים, כפי שנדון ביחידה 2, מתווך לגבי השלכותיהם לא רק בתחום ההתנהגות, אלא גם בתחום הבניית המציאות. לדוגמה, ביפן בדקה חוקרת את הקשר בין השימושים והסיפוקים של צפייה באלימות בטלוויזיה ובין השפעות אפשריות, כולל פיתוח קהות חושים ביחס לאלימות (Kodaira, 1998). על-פי השאלונים שמילאו הנחקרים, תלמידי תיכון, נמצא כי קהות חושים כרוכה בצפייה בתוכניות אלימות המעוררות בקרב הצופים צחוק בעת הצפייה. בעקבות מספר מחקרים על ילדי גן ובית-ספר יסודי באוסטרליה, מציעים החוקרים להביא בחשבון במחקרים בתחום זה את תפיסת הילדים באשר למידת המציאותיות של האלימות (Darkin & Low, 1998). ילדים שוחחו באופן שונה, לדוגמה, על אלימות ומשמעותה בהקשרים טלוויזיוניים משפחתיים לעומת אלימות במשחקי ספורט, הנתפסת כמציאותית יותר. ילדים צעירים אף הביעו חוסר עניין בחדשות, לא רק משום שהן "משעממות" לדבריהם, אלא גם היות שהן מציגות אלימות מציאותית מפחידה.

דוח מחקר שהוגש לאונסקו, על אלימות במדיה בשנים 1996-1997 (Groebel, 1998), מציג תמונה רב-תרבותית ייחודית. החוקר בדק את תפקיד האלימות במדיה בחייהם של 5,000 תלמידים בני 12 ב-23 מדינות ברחבי העולם המפותח והמתפתח. התלמידים מילאו שאלון על הרגלי צריכת התקשורת שלהם, ההעדפות השונות שלהם והסביבה החברתית המציאותית שבה חיו. ממצאי הסקר עולה, בין השאר, כי למרות הבדלים תרבותיים רבים, התקשורת מקדמת את התפיסה, שהתנהגות אלימה היא נורמלית, ונלווים אליה תגמולים חיוביים. בהיבט ממעטת התקשורת לקדם חלופות של התנהגות לא-אלימה, גם ההשלכות של האלימות בתקשורת ברחבי העולם נמצאו דומות, בהקשר לסביבה המציאותית שבה חיים הילדים. כך, בקרב ילדים הגדלים בסביבה מציאותית אלימה יותר (אזורי מלחמה, אזורים עם שיעורי פשיעה גבוהים וכדומה),

המסרים התקשורתיים מחזקים את ההתנסויות שלהם במציאות. ילדים אלה גם נמשכים יותר לדמויות אלימות נערצות (כמו הדמות רמבו או השחקן שוורצנגר). אולם גם ילדים החיים בסביבה שאינה אלימה מגלים תפיסות דומות, אם כי במידה נמוכה יותר. תרבות הילדים הגלובלית, מסכם החוקר, היא של מציאות סימבולית אלימה.

למרות האטרקטיביות של ההשערה שילדים מפנימים תפיסה של "עולם אכזר" מהטלוויזיה, העדויות האמפיריות לכך הן צנועות. מחקרים ספורים ניסו להתמודד ישירות עם סוגיה זו והם מציעים רשימה ארוכה של גורמים מתערבים, כדוגמת תפיסת מידת המציאותיות של האלימות, נסיבות החיים האמיתיות, השימושים והסימוקים הכרוכים בצפייה וכדומה. נדרש עדיין מאמץ מחקרי רב נוסף כדי לומר דברים ברורים יותר בסוגיה זו.

שאלה

הציעו סיבות אפשריות (תיאורטיות, אתיות ומתודולוגיות) למיעוט מחקרים בתחום השערת "העולם האכזר" בקרב ילדים.

3.2

Copyrighted image

השפעת הטלוויזיה על התנהגות אלימה

ב־1 במאי 1994 הופיעה בעיתון ידיעות אחרונות כתבתו של שרגא אשל תחת הכותרת "עשרות ילדים נפגעו בהיאבקות נוסח WWF":

עשרות ילדים באזור הצפון, שהתמכרו לשידורי סידרת ההיאבקות WWF בטלוויזיה, נפצעו כאשר ניסו לחקות עם חבריהם את ביצועי אליהם. הורים תושבי נהריה טוענים, כי בעקבות הצפייה המוגברת בסדרת הטלוויזיה – שהתרגילים בה מבוזים כולם – "התמכרו" ילדים רבים בעיר גם לביצוע התרגילים במציאות.

נודע על עשרות ילדים בצפון, ששברו את ידיהם או רגליהם במהלך היאבקות נוסח WWF. בימים אלה מתארגנים ההורים בדרישה לצמצם את שידורי הסידרה. "כשתרגלנו ביצוע יפה", סיפר בן 10 מנהריה לידיעות אחרונות, "בטעות נשברה רגל לאחד הילדים. סובבתי לילדה את היד – והיא בטעות נשברה. אלה בסך הכול מכות באוויר, אבל שלוש פעמים העיפו אותי מבית הספר, אחרי שקרה משהו לילדים".

שלשום, בעת ביצוע תרגיל הטלה על הגב והפניית ראש, איבד בן 15 בנהריה את הכרתו. למרבה המזל, הוא התעורר כעבור כמה דקות.

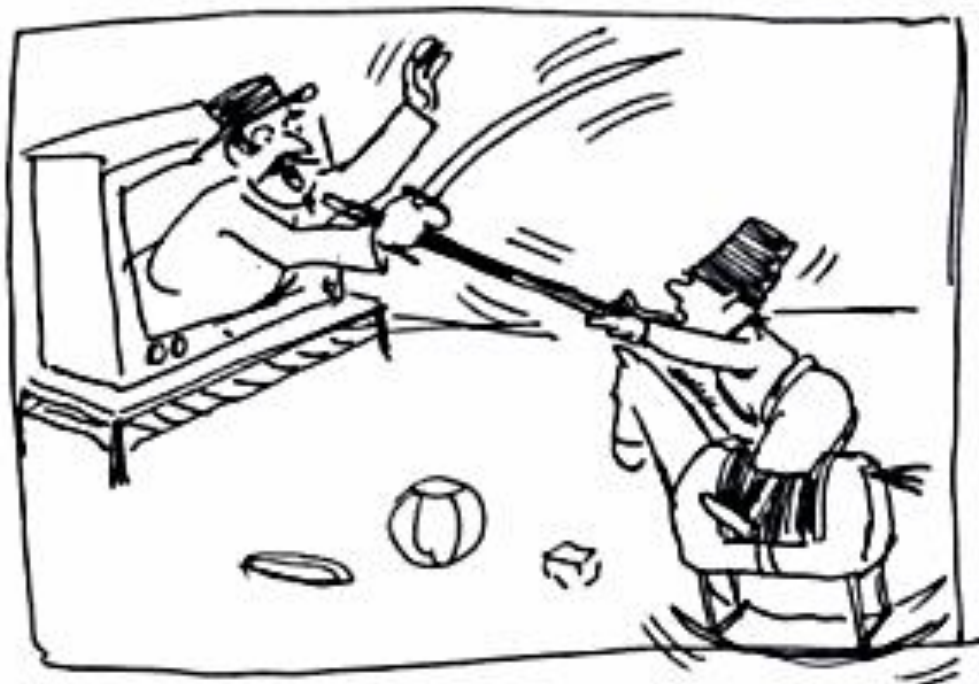
בעקבות התגברות התופעה, דורשים תושבי נהריה לצמצם את הקרנת סדרת ההיאבקות. אילנה, אמו של אחד הילדים: "המכות בבית הספר הפכו לעניין שבשגרה. עשרות ילדים נשלחים הביתה לאחר שנאבקו. הכול מתחיל ב'כאילו' ונגמר 'על באמת'".

סגן שר החינוך, מיכה גולדמן, אמר אמש בתגובה, כי "צריך לבדוק אם קיים קשר בין הפציעות לבין סדרת הטלוויזיה. אם יתברר שאכן קיים קשר כזה – נחליט כיצד לפעול".

דוגמה זו היא אחת מני רבות אשר מתפרסמות השכם והערב בתקשורת ומעלות לדיון ציבורי את סוגיית האלימות בטלוויזיה והשפעתה על צעירים. סוגיה זו זוכה לתשומת לב מרובה ביותר בפולמוסים ציבוריים, במערכות החינוך, בספרות המחקר ואפילו בתעשיית הטלוויזיה עצמה.

שאלה

יש להניח כי עיון בעיתונות היומית של התקופה האחרונה יעלה דוגמאות לדיון פופוליסטי על השפעת האלימות בטלוויזיה: ילד שקפץ מהגג כמו סופרמן; גבר שמע בזוגתו בעקבות פורנוגרפיה אלימה; נערה שהתאבדה בהשראת אומרת סבון; ילדים שביצעו מעשה רצח בעקבות סרט וכדומה. מצאו דוגמאות עדכניות לדיווח מסוג זה ונתחו את המידע הנמסר בכתבה: מהו מעשה האלימות הנדון? לאיזה תוכן טלוויזיוני הוא מיוחס? על בסיס מה נקבע הקשר בין המעשה ובין החשיפה? מה ידוע לנו על מבצעי המעשה? האם גויסו אנשי מקצוע מתחומי בריאות הנפש או האקדמיה לחוות דעה על המעשה? וכדומה. תוך כדי ניתוח, דונו גם בשאלות אלה: האם חסר מידע חיוני בדיווח לשם הערכת תהליך ההשפעה? מאילו נימוקים בכתבה אפשר להשתכנע שאכן לאלימות בטלוויזיה יש השפעה על התנהגות הצופים הצעירים ואילו הם נימוקים בעייתיים?

דחיפה משמעותית לקידום המחקר בתחום זה ניתנה בשנת 1972, עם פרסומו של דוח "המנתח הכללי של ארה"ב" שהוזכר לעיל. מסקנות הדוח היו אלה:

- תוכני הטלוויזיה רוויים מאוד באלימות.
- ילדים ומבוגרים מבלים יותר ויותר זמן בצפייה בתכנים אלימים.
- יש עדות מסוימת לכך שצפייה באלימות בטלוויזיה מגבירה את הסיכוי להתנהגות אלימה בקרב הצופים.

בהעידו בפני ועדה מטעם הסנאט האמריקני, מסכם לנרד ארון, חוקר מרכזי בתחום (Eron, 1992) את תפיסתו לגבי הידע המצטבר מכ־3,000 מחקרים שנעשו מאז תחילת שנות החמישים:

אין יותר ספק שחשיפה גבוהה לאלימות בטלוויזיה היא אחד הגורמים להתנהגות אגרסיבית, לפשע ולאלימות בחברה. העדות לכך מגיעה הן ממחקרי מעבדה והן ממחקרים בתנאים מציאותיים. האלימות בטלוויזיה משפיעה על צעירים מכל גיל, משני המינים, בכל המעמדות החברתיים-כלכליים ובכל רמות האינטליגנציה. ההשפעה איננה מוגבלת לילדים בעלי נטיות קודמות לאגרסיה ולא לילדי ארץ זו בלבד. העובדה שאנו מקבלים את אותה ממצא של קשר בין אלימות בטלוויזיה ובין אגרסיה אצל ילדים במחקר אחרי מחקר, במדינה אחרי מדינה – אינה מאפשרת התעלמות...

ביוני 1993 הודיעו רשתות הטלוויזיה המרכזיות בארה"ב כי הן רואות את עצמן מחויבות לצמצום היקף האלימות במסדרים וכן להתרעה מראש בנוגע לשידורים אלימים במיוחד (למעט חדשות וסרטים מצוירים). הודעה זו ניתנה בדיון חוזר בסוגיה זו, שנפתח שוב כאשר גורמים בממשל איימו להתערב באמצעות חקיקה מגבילה.

ביחידה זו נעסוק בסוגיה חשובה זו ונדון בכל היבטיה: מה היו שאלות המחקר המרכזיות שנבדקו? אילו שיטות מחקר ננקטו? מה היו הממצאים העיקריים? ומה הן המגמות המרכזיות של הסתייגות מן הידע המצטבר בתחום ושל הביקורת עליו?

3.2.1 היקף האלימות בטלוויזיה

אם נגדיר אלימות כפגיעה מכוונת באדם, בבעלי חיים וברכוש (יש המוסיפים לכך גם פגיעה בלתי מכוונת, כגון תאונות ואלימות בטבע), ניווכח לדעת כי מרבית הסוגות (הז'אנרים) הטלוויזיוניות כוללות מרכיבים של אלימות, גליה או מרומות: החל בסרטי מלחמה, מערבוניס, בלשים, דרמות, עבור בחדשות, סרטים תיעודיים וספורט וכלה בסרטים מצוירים, וידאורי קליפים ופרסומות. אם נכלול בהגדרה גם אלימות מילולית (בתור סוג של פגיעה מכוונת ברגשות האדם בכוח המילת, לא בכוח הזרוע), נמצא שקומדיות שונות וחלק מתוכניות האירוח והראיונות כלולות אף הן ברשימה הארוכה של מסדרים שיש בהם אלימות.

כפי שכבר ראינו, מגיל צעיר מאוד צופים הילדים במגוון רחב של תוכניות טלוויזיה ואינם מוגבלים בצפייתם רק לתוכניות המיועדות מלכתחילה לבני גילם. למיכך, הם חשופים לכל מגוון הביטויים האלימים בטלוויזיה.

ב־1985 דיווח ארגון ציבורי אמריקני (National Coalition on TV Violence) כי הילדים האמריקנים נחשפים בממוצע לכ־50,000 ניסיונות לרצח עד הגיעם לגיל 16 (Van Eya, 1990). נתונים דומים מובאים במקומות אחרים. בין השאר, נמצא שעד לסיום בית־הספר היסודי צופים הילדים צפייה בכ־20,000 מעשי רצח ובכ־100,000 מעשי אלימות אחרים (Berry & Asamen, 1993).

שאלות לגבי כמות האלימות בטלוויזיה היו אחד הנושאים בוויכוח מחקרי נוקב. כדי לקבוע מהי כמות האלימות בטלוויזיה ומה הן מגמות ההשתנות בה לאורך השנים, יש להחל מחקר

ניתוח תוכן שיטתי ורחב היקף. במחקר כזה יש להגדיר את ביטויי האלימות בצורה ברורה הניתנת לכימות בדרגת אמינות גבוהה. ניתוח התוכן הרחב והשיטתי ביותר שנעשה בתחום זה עד לאחרונה היה חלק ממרשיקט האינדיקטורים התרבותיים (Cultural Indicators Project), המזוהה עם החוקר המוביל ג'ורג' גרבנר (Gerbner).¹ במסך 22 שנה מאז 1967 נבדקו במסגרת זו מדגמי תוכניות טלוויזיוניות המשודרות ברשתות המרכזיות בשעות השיא של הצפייה בערבי יום חול ובסופי שבוע. ניתוחי תוכן אלה סיפקו מידע בסיסי לגבי האופי הדמוגרפי, מרכיבי האישיות של הדמויות המרכזיות ותבניות סיפוריות של עולם הדרמה בטלוויזיה.

המצאים, אשר פורסמו מדי שנה בדוחות המכונים "פרופיל אלימות" (המסמעותיים שבהם: Gerbner, 1973; Gerbner & Gross, 1976; Gerbner et al., 1978, 1980), עומדים בבסיסה של "השערת טיפוח תפיסת עולם" או "השערת הטיפוח" (Cultivation Effect),² בדבר תרומתה של הטלוויזיה לטיפוח תפיסות עולם חברתיות של קבוצות שונות של צופים. בסוגיה זו נעסוק בהרחבה ביחידה 4, המתמקדת בהבניית המציאות.

הגדרת האלימות במחקרים אלה היא פשוטה וחד-משמעית: כל אירוע גלוי, ברור וחד-משמעי של אלימות פיזית; פגיעה, הריגה או איומים בה, בכל הקשר. אלימות מילולית או איומים בדוים לא נכללו בספירה, אולם תאונות או פגעי טבע קודדו אף הם. החוקרים הניחו כי במסגרת דרמטית, תאונות ופגעי טבע הם בהכרח מתוכננים, מפגינים כוחניות וגוברים קרבנות. יש להדגיש כי האלימות נמדדה בסוגות טלוויזיוניות דרמטיות, ריאליסטיות ודמיוניות, רציניות והומוריסטיות. יתר על כן, כל מעשי האלימות ביחידת זמן נספרו, ללא כל הבחנה ביניהם. אך יש הרואים בכך דווקא את אחת מנקודות החולשה של שיטת מחקר זו, שבה התפוצצותו של חתול מצויר שאינו ניזוק נשקלת כשווה לרצח בסרט עלילתי. כלומר, נמתחה ביקורת על ההתייחסות האחידה לכל מעשי האלימות, בלי להבחין ביניהם על-פי סוג מעשה האלימות, מניעיו של מבצע האלימות, תוצאותיה וכדומה.

שאלה

עוד שיקול חשוב בהגדרה מחקרית של אלימות הוא בחירת נקודת התצפית: האם האלימות מוגדרת מנקודת המבט של יוצר התוכן? של הדמויות בתוכנית? של הצופה בבית? כך לדוגמה, התסריטאי המשלב תאונת דרכים בסיפורו, אינו מתייחס אליה כמעשה אלימות. הפצוע בתאונה, לעומת זאת, הוא קרבן של אלימות ואילו הילד הצופה בבית תופס את התאונה כ"קטע מותח" בתוכנית. הביאו דוגמאות להבדלים בהגדרת אלימות על-פי נקודות התצפית. מהו לדעתכם הקריטריון המרכזי להגדרת אלימות שצריך לשרת את המחקר בהקשר להשפעות על ילדים?

מדוע?

* על מרשיקט זה תוכלו לקרוא בקורס תקשורת המונים, יחידה 6, כרך ב' (1995), עמחים 111-114.

** ראו בקורס תקשורת המונים, יחידה 6, כרך ב' (1995), עמחים 111-114.

בסכמה את 22 שנות המחקר, טוענת ננסי סיניורלי, משותפותיו של גרבנר, כי עולם הטלוויזיה האמריקני של שעות שיא הצפייה ותוכניות הילדים של סופי השבוע הוא עולם של פעולה, כוח וסכנה. פשע בטלוויזיה שכיח לפחות פי עשרה יותר מאשר במציאות האמריקנית: חמישה מעשי אלימות בשעה משודרים בשעות שיא הצפייה ו-22 מעשי אלימות בשעה משודרים בתוכניות סוף השבוע לילדים; כמחצית מהדמויות המרכזיות בתוכניות של שעות שיא הצפייה וכשמונה מתוך עשר הדמויות המרכזיות בתוכניות הילדים הן נפגעות אלימות (Signorielli, 1990). להערכתה, הממד המרשים ביותר הוא הציבות במספר מעשי האלימות בהשוואת הנתונים לאורך השנים: תשע מתוך עשר תוכניות סוף שבוע לילדים כללו שישה מעשי אלימות לתוכנית (לא פעם סרט מצויר בן עשר דקות) ו-22 מעשי אלימות לשעת טלוויזיה. תוכניות טלוויזיה ודמויות השתנו במהלך השנים, אך שכיחותה של האלימות בתוכניות הטלוויזיה האמריקנית נותרה יציבה למדי.

"פרופיל האלימות" התייחס בלעדית לשידורים ברשתות הטלוויזיה האמריקניות המרכזיות, אולם צעירים חשופים היום למקורות מגוונים נוספים של תכנים טלוויזיוניים: ערוצי הכבלים משדרים סרטים ותוכניות בכל שעות היום ונוסף על כך אפשר לשכור קלטות וידאו בספריות או באינטרנט, כך שהילדים אינם מוגבלים בבחירת תוכניות. הנגישות לסרטי אימה, פורנוגרפיה אלימה, ובזדאני לסרטי פעולה פופולריים כמעט שאינה מוגבלת.

שאלה

נסחו בכתב הגדרה של אלימות בטלוויזיה, תוך שאתם מביאים בחשבון הכללת מרכיבים כגון: כוונה מראש, תוצאות, הומוור ופגיעה רגשית. בחרו שלוש תוכניות טלוויזיה מסוגות שונות, הקליטו אותן וספרו את מספר מעשי האלימות בכל אחת מהן על-פי ההגדרה שניסחתם.

ספרו זאת בשנית, על-פי הגדרה שונה של אלימות, כרצונכם. האם יש הבדל בממצאי שתי הספירות? מה משמעותו להבנת ביטויי האלימות בטלוויזיה? מה משמעותו להבנת יתרונותיו ומגבלותיו של מחקר מסוג זה?

חיסרון נוסף של "פרופיל האלימות" היה התעלמותו מסוג האלימות, המגיעים לה וההקשר שבה היא הופיעה בתכנים השונים שנמדדו. אלימות בטלוויזיה מוצגת בדרכים שונות ובנסיבות שונות. מבצעה הם לעתים גיבורים חיוביים ולעתים דמויות שליליות. לעתים הם מתוגמלים באופן חיובי על מעשי האלימות, לעתים נענשים בחומרה. יש מעשי אלימות המוצגים ללא הכאב והסבל של הקרבן, ואילו באחרים מתוארים גם ייסורי התופת. ניתן להציג אותם בהתמקדות מקרוב או בצילום מרוחק ומנותק. הבדלים אלה ואחרים מתייחסים להקשר העלילתי שבו מוצגת האלימות בטלוויזיה. למאפיינים אלה עשויות להיות השלכות חשובות לגבי השפעתה של האלימות בטלוויזיה על ילדים. כדי להתמודד עם מורכבות זו התנהל בשנות התשעים בארה"ב מאמץ מחקרי מקיף (שבו נטלו חלק ארבעה מוסדות אקדמיים בעלי שם) להערכת האלימות בטלוויזיה במישורים שונים. חלקו הראשון של המחקר מתאר את ניתוח התוכן המקיף והמייצג ביותר של תוכניות טלוויזיה שנעשה אי פעם (Mediascope, 1996): החוקרים

מחקים במשחק שליפת אקדחים, היאבקות, מכות קרטה. בעיתונות מתפרסמים מעשי רצח ושוד ומקרי אונס והתאבדות, המיוחסים להשפעתן של תוכניות טלוויזיה מסוימות.

בעיתון חדשות מיום 5 באוקטובר 1993 כותבת עדה נבאי: ילד בן 7, תושב מתחילתקוה, נפל אמש ממרפסת דירה ושבר את עמוד השדרה. הוא ניסה להראות לקרובי משפחתו שהוא מסוגל לעוף. 'תראו איך סופרמן עף' אמר וטיפס על אדן החלון בסלון שבקומה הראשונה ברחוב הכובש בעיר, וקפץ.

במעריב מ־24 באוקטובר 1994 כותבת אסתר אדלשטיין: סיפור מותה של ילדה נורבגית בת 5, שנפלה קרוב להתעללות ילדים בני גילה, הביא את הנהלת הטלוויזיה המקומית, להפסיק מייד את כל הסדרות האלימות המשודרות בתוכניות לילדים. שרת ותרבות כבר הודיעה כי היא מתכוונת להעביר חוק האוסר הקרנת סרטים אלימים בפני ילדים, בקולטע, בטלוויזיה או בווידיאו.

בידיעות אחרונות מ־12 בדצמבר 1994 כותב חיים שיבי מווינגטון: הסרט ראיון עם ערפד משגע את אמריקה ויוצר גל 'ערפדיות' אומנתי, אך גם מסוכן. בסן פרנציסקו טען דניאל סטרלינג, בן 25, כי דקר את חברתו ושחה את דמה בעקבות השפעת הסרט. חוקרי המשטרה: 'הוא אמר לה: אני הולך לדקור אותך ולשתות את הדם'. כל זאת, יום לאחר הצפייה בסרט ולאחר שמונה שנות חברות. ראיון עם ערפד מסייע גם על בני נוער המצטרפים למועדוני 'דרקולה' ברחבי ארה"ב: עוטים שחור, ישנים ביום, יוצאים אל הלילה.

בידיעות אחרונות מיום 8 במרץ 1995 מדווחים מסוכנות אי.א.פ.מ: נער אמריקני ממדינת ג'ורג'יה, שביקש לעבור את ההרפתקה המתוארת בסרט רוצחים מלידה, הואשם שלשום ברצח אביו ואמו – זוג ההורים השלישי שנרצח בארה"ב ביסודיים האחרונים. הנער הרוצח, ג'ייסון ליוויס, בן 15, הואשם, כי רצח בירות רובה את אביו ג'יימס, בן 38, ואת אמו ליליאן, בת 35, בעת שצפו בטלוויזיה. החוקרים מצאו מכתבים מהתכתבות של ג'ייסון עם שלושה נערים, שבהם כתבו על סרטו של אוליבר סטון רוצחים מלידה. הסרט מתאר מירון רציחות של שני פסיכופטים.

בידיעות אחרונות מ־16 במרץ 1995 מדווח כתב סוכנות רויטר בבנגקוק: בתאונה מחרידה בתאילנד תלה את עצמו למוות ילד בן תשע, שניסה לחקות את הקרבן בתוכנית מתח מופולרית של הטלוויזיה הסינית. לדברי המשטרה בחבל אודון תני, 560 ק"מ צפונית מזרחית לבנגקוק, אירעה התאונה כאשר הילד ואחיו בן השבע "שיחקו" את סצנת המשפט, בפרק מהסידרה השופט פאו. הילד בן התשע, שנילם את הקורבן שנשלח לעמוד התליית, נעמד על גגו של תלת־אופן וכרך חבל סביב צווארו. לפתע הוא איבד את שיווי משקלו ונחנק למוות.

מפורסם מכולם מקרהו של הנער רוני זמורה במיאמי שבארה"ב, אשר רצח את שכנתו הקשישה ואחר־כך טענו להגנתו, שהוא חיקה אפיזודה מסוימת מסדרת הפעולה קול'אק. במשפט, שנערך באמצע שנות השבעים ועודר התעניינות ציבורית עצומה, נמצא הנער אחראי למעשיו, ואילו הטלוויזיה נקתה מכול וכול.

כנגד מקרים קיצוניים אלה ואחרים אפשר לטעון כי האלימות בטלוויזיה היא רק גורם מאיץ (קטליזטור), ולא סיבה ממש; וגם זאת, רק לגבי אנשים שיש להם נטיות אלימות חריטות מלכתחילה. כדי להציג אפשרות לקשר סיבתי בין אלימות בטלוויזיה ובין חיקוי התנהגות אלימה עלידי ילדים בעלי מאפייני אישיות ודמוגרפיה מגוונים, יש צורך במחקרים שיטתיים. נבדוק אפוא את אשר נעשה עד כה בשדה המחקר.

מקור:

לגדול עם הטלוויזיה: המסך הקטן בחייהם של ילדים ובני נוער, כרך 1
מאת דפנה למיש